

Europees contractenrecht in rechtsvergelijkend perspectief

André Janssen, Kasper Jansen & Frits de Vries, datum 23-05-2022

Datum

23-05-2022

Auteur

André Janssen, Kasper Jansen & Frits de Vries^[1]

Folio weergave

[Download gedrukte versie \(PDF\)](#)

JCDI

JCDI:ADS649568:1

Vakgebied(en)

Civiel recht algemeen (V)

Het Europees contractenrecht heeft zich in de afgelopen decennia ontwikkeld van 'voer voor specialisten' tot 'dagelijks brood' voor iedere beoefenaar van het contractenrecht. De invloed van Europa op ons nationale contractenrecht is inmiddels zo diep geworteld en wijd verspreid, dat het nauwelijks nog zinvol lijkt om het Europees contractenrecht als een afzonderlijk rechtsgebied te beschouwen.^[2] Toch verdient de europeanisering van ons contractenrecht blijvende aandacht, niet omdat het iets buitengewoons of onwenselijks betreft (Europa als de spreekwoordelijke '*legal irritant*'),^[3] maar wel omdat Europa ons nationale contractenrecht voor specifieke uitdagingen stelt. Bekende voorbeelden zijn de ambtshalve toepassing van Europees consumentenrecht en de EU-conforme invulling van het nietighedenleerstuk. Het gaat hier in wezen om vraagstukken van samenloop: hoe verhouden Europese regels zich tot nationale regels? Het is gebruikelijk zulke vraagstukken te benaderen vanuit ons eigen, nationale perspectief: dat van het *Nederlandse* contractenrecht. Goed beschouwd is die blik te beperkt, omdat dezelfde of vergelijkbare problemen van samenloop zich per definitie ook voordoen in andere EU-lidstaten. Terecht betoogde Hondius al in 2011 dat rechtsvergelijking bij de toepassing van geharmoniseerd EU-recht in de nationale rechtsorde een '*must*' is.^[4]

Gelet op het voorgaande heeft de *NTBR*-redactie zich ten doel gesteld om in dit themanummer de invloed van het Europese recht op het nationale contractenrecht te benaderen vanuit rechtsvergelijkend perspectief. Daartoe zijn gezaghebbende auteurs benaderd uit een zestal EU-lidstaten, waaronder niet alleen de '*usual suspects*' (Nederland, België, Duitsland en Frankrijk), maar ook een Zuid-Europese en een Oost-Europese lidstaat (Italië en Polen). Omdat de invloed van het Europese recht zich mede uitstrekt tot buiten de EU, zijn tevens auteurs benaderd uit landen buiten de EU, waaronder één voormalige lidstaat (Groot-Brittannië) en een derde land (Zwitserland). Met dit brede palet van nationale perspectieven hoopt de redactie een representatief beeld te schetsen van de kansen en uitdagingen die de europeanisering van het contractenrecht met zich brengt.

Het themanummer begint dicht bij huis. In de bijdrage van Sander van Dijk en Marjelle van 't Ende wordt een uitgebreid, thematisch overzicht gegeven van de terreinen, waarop het Europese verbintenissenrecht het **Nederlandse contractenrecht** heeft veranderd. De auteurs besteden ook aandacht aan de taak van de rechter om Europees consumentenrecht ambtshalve toe te passen en aan de invloed van het Handvest van de grondrechten.

Vervolgens komen onze zuiderburen aan het woord. Matthias Storme en Jarich Werbrouck belichten in hun bijdrage over **Belgisch contractenrecht** enerzijds de 'spanningen met het niet-geharmoniseerde lidstatelijk recht' die Europa oproept (waaronder de al genoemde EU-conforme interpretatie van het nietighedenleerstuk). Anderzijds behandelen zij ook 'spill-over-effecten van Europees recht': gevallen waarin het interne, niet-geharmoniseerde Belgische contractenrecht invloeden van Europa heeft ondergaan.

De bijdrage van Reiner Schulze over **Duits recht** behandelt een spectaculair geval van 'spill-over': de grootscheepse herziening van het Duitse verbintenissenrecht uit 2002, die was ingegeven door de noodzaak tot implementatie van de toenmalige Richtlijn consumentenkoop (99/44/EG). Het gevolg hiervan is dat grote delen van het algemene Duitse verbintenissenrecht op Europese leest geschoeid zijn, al laat Schulze zien dat deze consistentie inmiddels door toedoen van de Europese wetgever zelf onder druk is komen te staan.

In zijn bijdrage over **Frans recht** betoogt Michel Cannarsa dat de keuze voor een afzonderlijk consumentenwetboek in Frankrijk niet de meest geschikte was, aangezien het steeds moeilijker wordt om een breed toepassingsgebied voor de *code civil* te behouden, wat voornamelijk te wijten is aan de ontwikkeling van het consumentenrecht en het digitale recht van de EU. Bovendien is het persoonlijke toepassingsgebied van het consumentenwetboek volgens Cannarsa nu kunstmatig, of

op zijn minst niet volledig consistent, gezien de recente invoering van de EU-regels inzake digitaal recht in het consumentenwetboek.

In haar bijdrage over **Italiaans recht** is Cristina Amato zeer kritisch over de manier waarop het Europese *acquis communautaire*, zoals dat is omgezet in verschillende Italiaanse wetten, inwerkt op het Italiaanse contractenrecht. Zij werkt dat op een beeldende manier uit aan de hand van talloze voorbeelden. Zo komt het rechtsgevolg van nietigheid van de op afstand gesloten kredietovereenkomst bij schending van een precontractuele informatieplicht door de kredietgever in strijd met de gevestigde jurisprudentie van de Corte di Cassazione, die in zo'n geval zou leiden tot vergoeding van verwachtingsschade.

De kritische bijdrage van Fryderyk Zoll, Katarzyna Południak-Gierz en Wojciech Bańczyk over **Pools recht** laat op indrukwekkende wijze zien hoe moeilijk het voor sommige nieuwe EU-lidstaten, zoals Polen, is om hun privaatrecht te europeaniseren. In deze bijdrage worden de talrijke, niet alleen juridische, maar ook politieke redenen voor deze soms fundamentele problemen opgesomd en nader toegelicht. Desalniettemin bestaat volgens de auteurs nog hoop op betere tijden voor de europeanisering van het Poolse privaatrecht.

Christian Twigg-Flesner laat in zijn bijdrage over **Engels recht** zien hoe Europa ook na de Brexit van 2020 het contractenrecht aan de overzijde van het Kanaal is blijven beïnvloeden. Zijn inschatting is dat die invloed voorlopig niet zal afnemen, omdat al vóór de Brexit een waterscheiding bestond tussen enerzijds het geharmoniseerde, in de Engelse wetgeving verankerde EU-contractenrecht (met name voor B2C-relaties) en anderzijds het nationale, in de Engelse rechtspraak ontwikkelde contractenrecht van de *common law* (met name voor B2B-relaties).

Ulrich Schroeter toont in zijn bijdrage over **Zwitsers recht** dat zelfs een derde land als Zwitserland zich bij de ontwikkeling van het contractenrecht heeft laten beïnvloeden door Europese wetgeving, al lijkt die invloed inmiddels wel tanende te zijn. Met name stijverschillen tussen Europese (omstandige) en Zwitserse (beknopte) wetgeving acht hij daar debet aan.

De verschillende bijdragen tonen tezamen een rijk en veelkleurig beeld. Zij laten zien dat ieder land zo zijn eigen 'issues' kent bij de implementatie en receptie van het Europese recht. Eén algemene tendens willen wij hier tot slot benoemen. Dat is de zogenoemde reflexwerking van Europees privaatrecht (ook wel het 'spill-over-effect' genoemd).^[5] Verschillende bijdragen laten zien dat het nationale contractenrecht ook Europese invloeden ondergaat zonder dat Europa dit zelf voorschrijft. De al genoemde Duitse 'Schuldrechtsreform' is daarvan een sprekend voorbeeld, maar ook de ambtshalve toepassing van niet-Unierechtelijk consumentenrecht (waarover de Nederlandse bijdrage) en de oneerlijkheidstoetsing van algemene voorwaarden in B2B-relaties (waarover de Belgische bijdrage) zijn voorbeelden van reflexwerking. Interessant is dat de bijdrage over Zwitsers recht (niet toevallig de 'outsider' in de reeks) argumenten noemt die een rol kunnen spelen bij het al dan niet toekennen van reflexwerking aan Europees privaatrecht: (i) het rechtspolitieke streven om het nationale recht 'EU compatible' te maken, (ii) het rechtseconomische streven om een 'level playing field' te creëren en (iii) juridisch-inhoudelijke argumenten met betrekking tot de kwaliteit van Europese regelgeving.

De redactie hoopt met deze blik over de grens een nieuwe impuls te geven aan het debat over de europeanisering van het contractenrecht. Het gras is bij de burens misschien niet altijd groener dan bij ons, maar het vertoont wel gelijksoortige 'blauwe plekken', die ons iets vertellen over de staat van het gazon.

Voetnoten

[1]

Citeerwijze: A.U. Janssen, K.J.O. Jansen & F.J. de Vries, 'Europees contractenrecht in rechtsvergelijkend perspectief', *NTBR* 2022/14, afl. 5. Prof. dr. mr. A.U. (André) Janssen is hoogleraar (Europees) privaatrecht aan de Radboud Universiteit te Nijmegen en gasthoofdredacteur van dit themanummer. Prof. mr. K.J.O. (Kasper) Jansen is hoogleraar Europees aansprakelijkheidsrecht aan Erasmus School of Law en hoofdredacteur van dit blad. Mr. F.J. (Frits) de Vries is senior-raadsheer in het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en redacteur van dit blad.

[2]

Vgl. M.H. Wissink, 'Europees en Nederlands privaatrecht' (inleiding bij het themanummer 'De invloed van Europa op het Nederlandse privaatrecht'), *NTBR* 2004/86 (afl. 10), p. 489, die reeds betoogde 'dat we eigenlijk niet hoeven te spreken van Europees privaatrecht'.

[3]

Vgl. G. Teubner, 'Legal Irritants: Good Faith in British Law or How Unifying Law Ends Up in New Divergences', *Modern Law Review* 61 (1998), p. 11 v.

[4]

E.H. Hondius, 'Naar een Europese Asser-serie. Over de noodzaak van rechtsvergelijking bij nationale toepassing van geharmoniseerd en eenvormig recht', *AA* 2011 (afl. 10), p. 738 e.v.

[5]

Zie nader K.J.O. Jansen, 'Reflexwerking van Europees privaatrecht', *NTBR* 2022/1 (afl. 1), p. 1-4.